

RADVILIŠKIO X IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOS PEDAGOGIŲ POŽIŪRIS Į VAIKŲ ELGESIO KULTŪROS UGDYMĄ(SI)

Kristina Jankutė, Jurgita Smilgienė

Šiaulių universitetas, Edukologijos institutas

E. p.: kristinaj979@gmail.com, jurgita.smilgiene@gmail.com

Įvadas

XXI amžius – kaitos laikotarpis, reikalaujantis greito visuomenės prisitaikymo, taip pat ir Lietuvos visuomenė gyvena permainų laikotarpiu, kuris palietė įvairius visuomenės gyvenimo aspektus, pakeitė visuomenės vertybių sistemą (Petrauskaitė, 2008). Mes gyvename visuomenėje, kurioje kiekvieno asmens individualios vertybės reiškia ne mažiau nei tradicinės visuomenės dorovinės nuostatos. Šiandien vis mažiau prisimenamos tradiciškai susiformavusios doros elgesio normos, todėl pastebima elgesio kultūros stoka tarp visuomenės narių.

Visuomenėje vis dažniau galima matyti viešumoje netinkamo suaugusiųjų ir vaikų elgesio pavyzdžių. Vaikai ir jaunimas vis labiau darosi nesuvaldomi. Prastėja vaikų drausmingumas, mandagumas bei bendravimas tarpusavyje ir su suaugusiais. Tai rodo „Vaikų linijos“ 2018 metų veiklos ataskaitoje pateikti duomenys, jog dažniausiai užduodami klausimai (net 5732 atvejai) susiję su patiriamais sunkumais bendraujant su bendraamžiais ar su patiriamomis patyčiomis (net 3291 atvejis)*.

Stebina tai, kad vaikų bei jaunimo elgesys ir nepagarba suaugusiajam tampa normaliu reiškiniu. Visiems tampa natūralu matyti viešumoje vaiką, kuris patiria pykčio priepuolius ar yra nevaldomas. Siekiant realizuoti elgesio kultūros ugdymo(si) programas, daugiau dėmesio reikia skirti jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikams (Rašomavičienė, 2005). Vaikams pradėjus lankyti mokyklą, plečiasi pažintinės galimybės, turtėja jų emocinis pasaulis, formuojasi empatija ir elgesys, bet tuo pačiu metu išskyla bendravimo sunkumų, nes tokio amžiaus vaikai stokoja pagalbos, dėmesingumo ir pagarbos vienas kitam (Jančiauskas, 2013). Todėl labai svarbu visuomenei susirūpinti vaikų elgesio kultūros ugdymu kuo ankstesniame amžiuje, kai vaikai daugiau laiko praleidžia su tėvais arba švietimo įstaigose su kitais bendraamžiais. Pasak S. Burvytės (2016), dažnu atveju dėl netinkamo vaikų elgesio susirūpinama tik tada, kai jie susiduria su sunkumais ar elgesio problemomis, kurios jau yra

įsisenėjusios ir sunkiai pasiduoda korekcijai. Netinkamai ugdant vaikus imliaisiais vaikų raidos periodais, kai formuojasi asmenybės gyvenamosios stilius, elgesio modeliai, jiems leidžiama įgyti netinkamų elgesio įgūdžių, kurie vėliau sunkina vaikų ir aplinkinių prisitaikymą visuomenėje. Kuo anksčiau supažindinsime vaikus su pagrindinėmis elgesio kultūros vertybėmis ir sieksime jas ugdyti, tuo pasieksime geresnių rezultatų formuodami tinkamą jų elgesį. Todėl ne tik šeima, bet ir ikimokyklinio ugdymo įstaiga tampa atsakinga už vaikų elgesio kultūros ugdymą(si), švietimą bei skatinimą elgtis mandagiai, pagarbiai, sąžiningai, draugiškai ir t. t.

Vaikų elgesio kultūros klausimus nagrinėjo daugelis Lietuvos ir užsienio šalių pedagogų, psichologų, kitų sričių mokslininkų: B. Bitinas (2004), A. Dumčienė (2004), D. Cramm (2005), G. Skujienė, A. Steponėnienė (2007), A. S. Epstein (2009), L. Jovaiša (2012), E. Grace (2017), N. Petrylienė, J. Smilgienė (2013), E. Masiliauskienė, J. Smilgienė, R. Urbonienė (2014), L. Tiulina (2015), J. Smilgienė, D. Jonaitienė (2019) ir kt. Bendra minėtų mokslininkų nuomonė yra ta, jog ugdant vaiko elgesio kultūrą labai svarbu ne tik pasirinkti tinkamą amžių, bet ir priemones bei būdus tikslui pasiekti, tačiau tyrimų apie pedagogų sampratą ir atsakomybes ugdant ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio kultūrą stokoja. Dėl tos priežasties tyrimu siekta atskleisti: *kaip ikimokyklinio ugdymo pedagogai supranta vaikų elgesio kultūros ugdymo(si) sąvoką? Ir kas ir kiek / kaip yra atsakingi už vaikų elgesio kultūros ugdymą(si)?*

Tyrimo objektas – ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio kultūros ugdymas(is).

Tikslas – atskleisti, koks yra ikimokyklinių ugdymo įstaigų pedagogų požiūris į vaikų elgesio kultūros ugdymą(si) ikimokykliniame amžiuje.

Tyrimo metodai: mokslinės literatūros šaltinių analizė ir apibendrinimas, apklausa raštu, klasikinė (kiekybinė) duomenų turinio (*content*) analizė.

Tyrimo metodika ir organizavimas. Atviro tipo apklausoje raštu dalyvavo dešimt Radviliškio X lopšelio-darželio pedagogų. Kadangi viena iš straipsnio autorių pati dirba pedagoge šiame darželyje, ti-

* „Vaikų linijos“ 2018 metų veiklos ataskaita, <https://issuu.com/vaikulinija/docs/vlmetinataskaita2018-issuu>.

kėtasi, kad kolegės tyrėja pasitiki ir atvirai pasidalys savo nuomone ir patirtimi. Tyrimas turi neabejotiną praktinę reikšmę įstaigos bendruomenei.

Vaikų elgesio kultūros ugdymo(si) ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje teorinės prielaidos

Nuo senų laikų yra kalbama, kaip svarbu ugdyti vaikų dorovę, todėl nėra keista, kad iki šių dienų mes susiduriame su sąvoka „dorinis ugdymas(is)“. Tačiau vis dažniau galime išgirsti vartojant ir elgesio kultūros ugdymo(si) sąvoką. Daugiausia elgesio kultūros sąvoką vartoja Z. Alijošienė (2003), V. Žemaitis (2005), S. Peterina (1989), L. Jovaiša (2003). Šios dvi sąvokos yra glaudžiai susijusios, nes abi kalba apie pagrindines visuomenines ir asmenines vertybes, kuriomis kiekvienas asmuo turi pasižymėti. Atsižvelgiant į tai, kad iki šių dienų vartojamos tiek dorinio ugdymo(si), tiek elgesio kultūros ugdymo(si) sąvokos, straipsnyje pasirinkta vartoti elgesio kultūros sąvoką.

Z. Alijošienė (2003) teigia, kad *elgesio kultūros* tikslus galima nagrinėti kaip sudėtinę dorinio ugdymo(si) dalį ir ją formuluoti kaip konkrečius reikalavimus: „skiepyti reikiamus higienos įgūdžius, elgesio įvairiose situacijose kultūrą ir teigiamus tarpusavio santykius visose veiklos srityse; ugdyti dorinės sąmonės ir dorinių jausmų tam tikrus elementus, formuoti darbinio ugdymo(si) pradmenis“. V. Žemaitis (2005) *elgesio kultūra* laikė „visumą žmonių elgesio formų, pagrįstų dorove ir estetiniu skoniu, susijusių su papročiais ir tradicijomis. Elgesio kultūra aprėpia plačią žmonių tarpusavio santykių sritį. S. Peterina pateikė tokį ikimokyklinuko *elgesio kultūros* apibrėžimą: „Tai visuomenei naudingų, pastovių kasdieninio elgesio buityje, bendraujant, įvairiai veikianti formų visuma“ (Peterina, 1989, p. 6). Pasak Z. Alijošienės (2003), *elgesio kultūra* tvirtai susijusi su dorovinėmis jausmais ir vaizdiniais. Išanalizavus įvairią literatūrą galima teigti, kad *elgesio kultūra* – tai neatskiriama bendrosios kultūros, žmogaus išprusimo ar estetinio išsilavinimo dalis. Anot V. Žemaičio (2005), žmonės visada siekė gėrio, gyvenimo tvarkos, darnos, todėl susiklostė kultūringo elgesio papročiai ir įpročiai, kurie laikui bėgant pradėjo įgauti elgesio kultūros prasmę. B. Žygaitienės (2002) teigimu, *elgesio kultūros žinios* padeda mums suvokti pasaulį, susiorientuoti įvairiose situacijose, pasirinkti objektyvius jų vertinimo kriterijus, numatyti teigiamą elgesį ir jo padarinius.

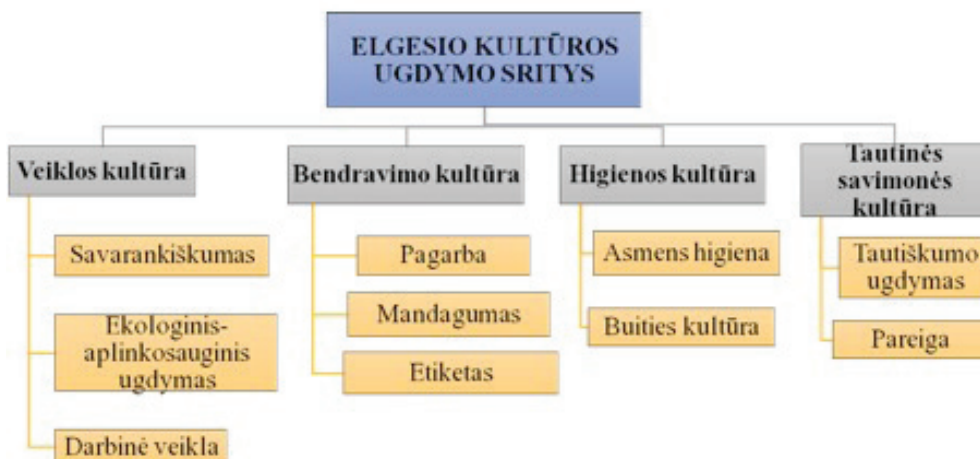
Ugdymas(is) neatsiejamas nuo vaiko kasdienybės, šeimos, aplinkos ir vaikų darželio gyvenimo (Neifachas, 2007). Lietuvos Respublikos švietimo įstatyme (2011) *vienas iš nurodytų švietimo tikslų* yra „išugdyti kiekvienam asmeniui vertybines orientacijas, leidžiančias tapti doru, siekiančiu žinių, savarankiškų, atsakingų, patriotiškai nusiteikusių žmonių,

išlavinti dabartiniam gyvenimui svarbius jo komunikacinius gebėjimus, padėti įsisavinti žinių visuomenei būdingą informacinę kultūrą, <...>, taip pat šiuolaikinę socialinę kompetenciją ir gebėjimus *savarankiškai kurti savo gyvenimą ir sveikai gyventi*“. Šis tikslas puikiai pabrėžia, kad *kiekviena ugdymo institucija*, nesvarbu, ar ji formaliojo švietimo, ar neformaliojo, *turi ugdyti asmenybę visapusiškai*, t. y. išugdyti visuomenėje pripažintas vertybines orientacijas, gebėjimus savarankiškai priimti sprendimus, bendravimo įgūdžius. Ikimokyklinė ugdymo įstaiga – tai bendruomenė, kur vaikas užmezga intensyvius socialinius santykius su skirtingais suaugusiaisiais ir bendraamžiais. Tai daro įtaką tolesnei vaiko integracijai į visuomenę (Vyšniauskaitė, 2010). LR švietimo įstatyme (2011) reglamentuojama, kad ikimokyklinio ugdymo paskirtis – padėti vaikui tenkinti prigimtinius, kultūros, taip pat ir etninės, socialinius, pažintinius poreikius. Būtent ikimokyklinio ugdymo įstaiga yra pirmoji vaiko mokykla, kurioje jis bendrauja su savo bendraamžiais, juos mėgdžioja, lavinasi, mokosi tvarkos (Indrikonienė, 2011). *Ikimokyklinis ugdymas skatina vaiko socialinį, pažintinį vystymąsi, praturtina vaikų bendravimo su kitais patirtį, padeda pasiruošti mokymui(si) mokykloje.*

J. Pocienė (2010), nagrinėdama K. Ušinsko ikimokyklinę pedagogiką, pabrėžė, jog pedagogas šį laikotarpį vertino kaip intensyvaus bendrojo vystymosi periodą, lemiantį tolesnį vaiko gyvenimą. Tai tik dar labiau patvirtina, kad ikimokyklinis ugdymas švietimo sistemoje užima svarbią vietą. Pagal LR švietimo įstatymo (2011) 7 str. 3 d., *ikimokyklinis ugdymas teikiamas nuo gimimo iki penkerių ar šešerių metų, atsižvelgiant į tai, ar tėvai pasirenka leisti savo vaiką į priešmokyklinę grupę.* Tačiau reikia nepamiršti, kad ikimokyklinis ugdymas yra neprivalomas ir Lietuvos švietimo sistemoje priskiriamas prie neformaliojo švietimo.

A. Gerčienė-Leonienė, I. Ragauskienė, J. Baltakienė (2011), kalbėdamos apie *ikimokyklinio amžiaus* vaikų ugdymą, pabrėžia, kad būtent šiuo amžiaus *tarpsniu labiausiai formuojasi pažintiniai vaiko gebėjimai*, kurie lemia, kaip vaikui seksis vėlesniame gyvenime. *Socialinis ugdymas(is) darželyje* – itin svarbi *ikimokyklinukų ugdymo dalis*, nes *apima* ne tik ugdymo(si) turinį, bet ir darželio grupės gyvenimą: *grupės narių tarpusavio santykius*, aplinką, ugdymo(si) proceso organizavimą, *elgseną*. Atsižvelgiant į tai, kad socialinis ugdymas(is) apima ir tarpusavio santykius, vaikų elgseną, galima teigti, kad per socialinį ugdymą puoselėjama elgesio kultūra.

Analizuojant įvairių autorių mintis matyti, kad elgesio kultūros ugdymas(is) įprastai vyksta per atskiras veiklos, bendravimo, higienos kultūros bei auklėjimo tautai ir visuomenei kultūros sritis (žr. pav.).

Pav. Elgesio kultūros ugdymo sritys

Sudaryta darbo autorės remiantis Z. Alijošiene (2003), V. Žemaičiu (2005), G. Skujiene, A. Steponėnienė (2007), J. T. Test ir kt. (2010), J. Stankūnienė (2011), L. Jovaiša (2012), L. Touhill (2013), V. Lukavičiene, M. Beišienė (2015), J. Smilgiene, D. Jonaitienė (2019).

Bendrojoje priešmokyklinio ugdymo(si) programoje (2002) minimos ir kitos svarbios kompetencijos: komunikavimo, sveikatos saugojimo, kurios prisideda prie vaikų elgesio kultūros ugdymo(si). *Sveikatos saugojimo kompetencija* apima įvairius vaiko gebėjimus, kartu ir *gebėjimą savarankiškai pasirūpinti asmenine higiena, saugų elgesį buityje*. Sveikatos saugojimo kompetencijos ugdymą galima sieti su vaikų higienos elgesio kultūros ugdymu. *Komunikavimo kompetencija* labiausiai siejasi su bendravimo kultūros ugdymu, kadangi čia atspindi vaiko gebėjimus bendrauti su suaugusiaisiais, bendraamžiais, mokėjimas išreikšti savo mintis.

Labiausiai elgesio kultūra atskleidžiama per vaiko socialinę kompetenciją, kuri suprantama kaip vaiko gebėjimas suvokti save ir kitus, savo vietą šeimoje, vaikų grupėje, ryšius su bendruomene, kai kuriuos socialinius ir kultūros reiškinius, *gimtinę, Tėvynę*; tai gebėjimas būti kartu su kitais, bendrauti, bendradarbiauti, draugauti, spręsti kasdienes problemas, įveikti gyvenimo sunkumus, padėti sau ir kitiems, geriau jaustis ir gerbti save, ugdyti tautinio identiteto jausmą (Monkevičienė, 2004). *Socialinei kompetencijai įgyti* vaikas turi žinoti, kaip reikia bendrauti su aplinkiniais, kaip pasirūpinti savimi, kaip elgtis viešojoje vietoje – visa tai įeina į vaiko elgesio kultūros ugdymą.

Apibendrinant galima teigti, kad nors mokslineje bei pedagoginėje literatūroje kalbant apie elgesio kultūrą yra minimos tiek dorinio ugdymo(si), tiek elgesio kultūros ugdymo(si) sąvokos, jos iš dalies tarpusavyje panašios ir egzistuoti viena be kitos negali, kadangi elgesio kultūra – žmonijos kultūros dalis. Ji reikalauja laikytis svarbiausių bendrų gyvenimo taisyklių, gebėti tinkamu tonu kalbėti su žmonėmis, būti

paslaugiams, mandagiams ir taktiškiems. *Elgesio kultūros ugdymas(is) svarbus tuo, kad tai ilgametis, nenutrūkstamas procesas, kuris padeda išugdyti pagrindines dorovines savybes: sąžiningumą, drausmingumą, tvarkingumą, savarankiškumą, paklusnumą, darbštumą. Ugdydami vaikų elgesio kultūrą, išugdytume dorovinėmis savybėmis pasižyminčių visuomenę.*

Ikimokyklinė įstaiga tenkina ir tėvų poreikius, t. y. rūpinasi, prižiūri vaikus, juos auklėja, ruošia mokyklai ir tolesniam gyvenimui, tačiau didžiausia nauda atitenka vaikams, nes jiems čia teikiamos įvairios paslaugos: priežiūra, auklėjimas, ugdymas. Taigi ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje vaikai mokomi gero elgesio, bendravimo įgūdžių, ugdomos socialinės, komunikavimo, sveikatos saugojimo, meninė bei pažinimo kompetencijos, kurios kiekviena atskirai ugdo tam tikrus elgesio kultūros įgūdžius: savarankiškumą, bendravimą, mandagumą, pagarbą, etiketą, asmens higieną. Todėl nėra keista, kodėl ikimokyklinio ugdymo įstaiga įvardijama kaip viena iš elgesio kultūros ugdymo(si) institutų.

Tyrimo metodika ir organizavimas

Tyrimo instrumentas – apklausa raštu, skirta išsiaiškinti, kaip pedagogės supranta vaikų elgesio kultūros sąvoką ir kas yra atsakingas, jų požiūriu, už vaikų elgesio kultūros ugdymą(si) ankstyvajame amžiuje. Siekiant atskleisti vaikų elgesio kultūros ugdymo(si) svarbą ir būdus ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje, buvo pasirinkta kokybinio tyrimo strategija, atvejo analizės kontekstas.

Tyrimo etika – atliekant ikimokyklinio ugdymo įstaigos pedagogų anketos turinio analizę parengtas instrumentarijus – kodavimo blankas, į kurį įtraukti

duomenys apie tiriamąjį. Kodavimo blanke koduojamas tiriamojo klausimynas – (P1). Raidė P rodo, kad šiame klausimyne užkoduotas tam tikros pedagogės požiūris. Antrasis žymuo – 1, nurodo, kelintas tai klausimynas iš viso sąrašo tyrime dalyvavusių pedagogių.

Tyrimo rezultatų analizė

Pasirinktoje ikimokyklinio ugdymo įstaigoje buvo atlikta klasikinė (kiekybinė) pedagogių apklausos duomenų analizė. Jos esmė – atskirų tekstinių

prasminių vienetų skaičiavimas, įvairių teksto elementų ryšių tiek vieno su kitu, tiek su visa informacijos apimtimi tyrimas. Išskiriamas teksto komponentas vienetas vertinamas kaip absoliutus dažnis. Atviro tipo anketą sudarė 3 klausimai, kurie padėjo atskleisti pedagogių nuomonę apie elgesio kultūros svarbą ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje, pamatyti, kaip yra ugdoma(si) vaikų elgesio kultūra per kasdienę veiklą.

Anketoje buvo pateiktas klausimas, kuris padėjo išsiaiškinti, kaip pedagogės supranta elgesio kultūros sąvoką. Pedagogių nuomonė pateikiama 1 lentelėje.

1 lentelė. *Elgesio kultūros samprata pedagogių požiūriu (N = 10)*

Kategorija	Subkategorija*	Įrodantys teiginiai**
veiklos kultūra	Kasdienis elgesys (6)	„ <i>Tai mūsų elgesys visuomenėje, t. y. mandagumas, pagarba kitam, atsakingumas <...>.</i> “ (P6) „ <i>Elgesio kultūra – kasdienis mūsų elgesys: kultūringumas, mandagumas, tvarkingumas.</i> “ (P10)
	Situacijų įvairovė (1)	„ <i>Elgesio kultūra – tai higienos įgūdžiai, elgesio įvairiose situacijose kultūra, teigiami tarpusavio santykiai įvairiose situacijose, tolerancija, pagarba.</i> “ (P4)
Bendravimo kultūra	Teigiami tarpusavio santykiai (2)	„ <i>Elgesio kultūra – tai higienos įgūdžiai, elgesio įvairiose situacijose kultūra, teigiami tarpusavio santykiai įvairiose situacijose, tolerancija, pagarba.</i> “ (P4)
	Dorinės vertybės (5)	„ <i><...> mandagumas, pagarba kitam, atsakingumas.</i> “ (P6) „ <i>Mandagumas, tolerancija, jautrumas, kultūringumas, sugebėjimas bendrauti, tvarkingumas, santūrumas ir kt.</i> “ (P8)
	Bendravimas (3)	„ <i>Mandagumas, tolerancija, jautrumas, kultūringumas, sugebėjimas bendrauti, tvarkingumas, santūrumas ir kt.</i> “ (P8)
Higienos kultūra	Higienos įgūdžiai (3)	„ <i>Mandagumas, tolerancija, jautrumas, kultūringumas, sugebėjimas bendrauti, tvarkingumas, santūrumas ir kt.</i> “ (P8) „ <i>Elgesio kultūra – tai higienos įgūdžiai, elgesio įvairiose situacijose kultūra, teigiami tarpusavio santykiai įvairiose situacijose, tolerancija, pagarba.</i> “ (P4)
Ekologinis ugdymas	Gamtos puoselėjimas (2)	„ <i><...> pagarba ir meilė gamtai.</i> “ (P6) „ <i>Mandagus elgesys su bendraamžiais, suaugusiais, gamta: augalais ir gyvūnais. Pagarbus bendravimas. Tautos kultūros perėmimas ir puoselėjimas.</i> “ (P9)
Tautiškumo auklėjimas	(1)	„ <i>Mandagus elgesys su bendraamžiais, suaugusiais, gamta: augalais ir gyvūnais. Pagarbus bendravimas. Tautos kultūros perėmimas ir puoselėjimas.</i> “ (P9)

* Informančių atsakymų pasiskirstymo dažnis.

** Pateikiami labiausiai kategoriją iliustruojantys teiginiai.

X lopšelio-darželio pedagogės, atsakydamos į klausimą, kaip supranta elgesio kultūrą, pateikė įvairius variantus, kurie atitinka elgesio kultūros sampratą. Pasak V. Žemaičio (2005), *elgesio kultūra – visuma žmonių elgsenos formų, pagrįstų dorove ir estetiniu skoniu, susijusių su papročiais ir tradicijomis*. Elgesio kultūra aprėpia plačią žmonių tarpusavio santykių sritį. Ji neatskiriama nuo bendrosios kultūros, išprusimo, estetinio išsilavinimo. Būtent galima tai išvelgti ir pedagogių pateiktuose atsakymuose. Prie *elgesio kultūros ugdymo(si) pedagogės, be veiklos, bendravimo, higienos kultūros, priskyrė ekologinį ir tautinį*

ugdymą. Vaikai nuo mažens susiduria su gamta, todėl svarbu tinkamai organizuoti vaiko ir gamtos sąveiką. *Ekologinio ugdymo(si) tikslas – ekologinė kultūra, atspindinti ekologinę poziciją arba tinkamą asmens santykį su gamta* (Kugienė, 2008). Jau ikimokyklinėje įstaigoje vaikai mokomi tinkamai elgtis su gamta, jos gyvūnais. Tai įrodo ir pedagogių požiūris, kad ekologinį auklėjimą galima priskirti ir prie elgesio kultūros ugdymo(si). Taip pat pedagogės išskyrė ir tautinio ugdymo(si) svarbą elgesio kultūroje. *Tautinio auklėjimo tikslas – išugdyti žmogų, galintį vykdyti tautos paskirtį bei pašaukimą ir įgyvendinti jos idealą – tautinę*

darną vardan tėvynės stiprybės ir klestėjimo (Jovaiša, 2003).

Pedagogių pateikti atsakymai atskleidė, kad elgesio kultūra nėra vien veiklos, bendravimo, higienos kultūros ugdymas(is). Siekiant išugdyti mandagią, at-

sakingą, kultūringą asmenybę, reikia nepamiršti tautinio ir ekologinio ugdymo(si).

Pedagogių taip pat buvo klausama, kas yra atsakingi už elgesio kultūros ugdymą(si). Tiriamųjų mintys pateiktos 2 lentelėje.

2 lentelė. *Už elgesio kultūros ugdymą(si) atsakingi institutai (N = 10)*

Kategorija	Subkategorija*	Įrodantys teiginiai**
Elgesio kultūros ugdymo(si) institutai	Šeima (10)	„Pirmiausia šeima, po to ugdymo įstaiga, visuomenė.“ (P9) „Šeima, nes joje formuojasi elgesio kultūros modelis.“ (P3) „Pirmiausia tėvai, o po to tik pedagogai.“ (P5)
	Ugdymo įstaiga, jos darbuotojai (6)	„Už vaikų elgesio kultūros ugdymą yra atsakinga šeima ir ugdymo institucija <...>.“ (P7) „Pirmiausia šeima, po to ugdymo įstaiga, visuomenė.“ (P9)

* Informančių atsakymų pasiskirstymas.

** Pateikiami labiausiai kategoriją iliustruojantys teiginiai.

Šeima – pirmoji vaiko ugdymo(si) institucija, kuri turi didžiausią reikšmę vaiko vystymuisi. I. Le-liūgienė (2003) teigia, kad būtent šeimoje suteikiami pirmieji dorovingumo pagrindai, formuojasi pagrindinės elgesio normos. Todėl nėra keista, kad pedagogės vieningai atsakė, kad už vaikų elgesio kultūros ugdymą(si) atsakinga šeima. Vaikai pirmuosius savo gyvenimo metus praleidžia šeimos aplinkoje, tik ankstyvojoje vaikystėje atsiranda ir antrieji ugdytojai – ugdymo įstaiga. Ikimokyklinio ugdymo įstai-

ga – pirmoji aplinka, kurioje vaikai daugiausia laiko praleidžia be šeimos.

Nors pedagogės ir vieningai atsakė, kad šeima atsakinga už vaikų elgesio kultūros ugdymą, kelios taip pat įvardijo ir ugdymo įstaigos atsakomybę.

Išsiaiškinus, kas atsakingas už elgesio kultūros ugdymą, tiriamųjų buvo klausama, kokios, jų nuomone, pagrindinės priežastys, nulemiančios jų atsakomybę elgesio kultūros atžvilgiu. Gauti atsakymai pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. *Priežastys, apibūdinančios įstaigos atsakomybę elgesio kultūros ugdymo(si) aspektu (N = 8)*

Kategorija*	Įrodantys teiginiai**
Vienas iš ugdymo(si) prioritetų (4)	„<...> Jei pedagogų bendruomenei tai yra svarbu, tai elgesio kultūros ugdymas tampa vienu iš prioritetų. Turi įtakos pedagogo elgesys, tarpusavio bendravimo modelis. Vaikai ugdomi pavyzdžiu.“ (P9) „Sutinku, nes ugdymas nesibaigia už šeimos aplinkos ribų. Ugdymo įstaigos ugdo, lavina, auklėja vaikus visapusiškai, todėl elgesio kultūra tampa vienas iš ugdymo prioritetų.“ (P10)
Ilgas laiko tarpo praleidimas darželyje (3)	„Taip, sutinku. Vaikai toje įstaigoje praleidžia 10,5 val. per parą, tai ilgas laiko tarpas.“ (P5) „Taip, sutinku, nes didelę dalį praleidžia vaikas bendraudamas su bendraamžiais, žaisdamas.“ (P3)
Turimos žinios (1)	„<...> todėl, kad ikimokyklinio ugdymo įstaigoje skiriamas didelis dėmesys vaikų elgesio kultūros ugdymui. Pedagogai turi daug žinių, galinčių padėti elgesio kultūros ugdymui.“ (P4)

* Informančių atsakymų pasiskirstymas.

** Pateikiami labiausiai kategoriją iliustruojantys teiginiai.

Pedagogių atsakymai atskleidė įvairių nuomone, tačiau dauguma sutinka su mintimi, kad ir ikimokyklinio ugdymo įstaiga prisideda prie elgesio kultūros ugdymo(si). Ikimokyklinė įstaiga ankstyvojoje vaikystėje tampa vaikams kaip antrieji namai, kuriuose jie praleidžia didžiąją dienos dalį. Tuo laiku pedagogai ugdo komunikavimo, socialinę, pažintinę, sveikatos saugojimo ir meninę kompetencijas. Laiko praleidimą darželio aplinkoje tiriamosios išskyrė kaip priežastį, dėl ko atsakomybė atitenka ir ikimokyklinei įstaigai. Kiekvienas ikimokyklinio ugdymo įstaigos darbuotojas turi pasižymėti visomis pedagogui rei-

kalingomis kompetencijomis. Viena pedagogė mano, kad turimos žinios suteikia atsakomybės jausmą už elgesio kultūros ugdymą. Kitos nuomone, jei elgesio kultūra svarbi visai pedagogų bendruomenei, šiai ugdymo(si) kryptčiai ir bus skiriama daugiau dėmesio. Dvi pedagogės atsakydamos į šį klausimą nepateikė informacijos, kodėl, jų nuomone, ikimokyklinė ugdymo įstaiga dalijasi vaikų elgesio kultūros ugdymo(si) atsakomybe su tėvais.

Atsižvelgiant į tyrimo duomenis galima teigti, kad ir ikimokyklinė įstaiga yra atsakinga už vaikų elgesio kultūros ugdymą(si) dėl dviejų priežasčių:

1) vaikai šioje aplinkoje praleidžia didžiąją dienos dalį; 2) šios įstaigos veikloje elgesio kultūros ugdymas(is) yra vienas iš prioritetų.

Apibendrinimas

Ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio kultūros ugdymas(is) yra svarbus, nes šiame amžiaus tarpsnyje vaikai pradeda suprasti žmonių santykių ir veiklos įvairovę bei socialinių funkcijų pasaulį. Filosofai, pedagogai ir psichologai teigia, kad per pirmuosius savo gyvenimo metus vaikas kuria savo asmenybę, vertybines nuostatas bei charakterį ir tai nulemia jo tolesnį gyvenimą, požiūrį į pasaulį.

Elgesio kultūros ugdymą įvairūs autoriai ir pedagogai aiškina skirtingai. Tačiau, bendriausiu supratimu, *elgesio kultūra – tai doros asmenybės ugdymas(is), kai asmuo lengvai gali priimti sprendimus ir būti už juos atsakingas*. Tai sudėtinė dorinio ugdymo(si) dalis, kuri labiausiai analizuoja žmogaus elgesį, bendravimą su kitais asmenimis.

Elgesio kultūros ugdymo(si) esmė – tai visuomenėje priimtinių elgesio taisyklių formavimas, savarankiškumo, bendravimo, higienos, meilės gamtai, savo tautai, jos istorijai bei papročiams įgūdžių ugdymas(is). Visa tai sudaro kultūringo žmogaus įvaizdį.

Pedagogių nuomone, elgesio kultūros sąvokos samprata plati, nes ją sudaro ne tik veiklos (savarankiškumas, kasdienio elgesio įgūdžiai), bendravimo (mandagumas, etiketas, pagarba), higienos (asmens įgūdžiai, tvarkingumas, namų ruošos įgūdžiai) kultūra, bet ir ekologinis (meilė gamtai ir gyvūnams) bei tautinis (pareigos jausmas, pagarba, meilė tėvynei, jos istorijai, papročių ir vertybių puoselėjimas) ugdymas(is).

Atlikus mokslinės literatūros analizę ir empirinę tyrimą galima daryti išvadą, kad *didžiausia atsakomybė už vaikų elgesio kultūros ugdymą(si), pedagogių nuomone, atitenka ugdytinių šeimoms. Ugdymo įstaigos įvardijamos kaip papildomi institutai, kurie taip pat prisideda prie vaikų elgesio kultūros ugdymo(si)*.

Literatūra

- Alijošienė Z., 2003, *Elgesio kultūros ugdymas: metodinė medžiaga ikimokyklinukų auklėtojoms*. Šiauliai.
- Beišienė M., Lukavičienė V., 2015, Ekologinės aplinkosauginės veiklos organizavimas ikimokyklinėje įstaigoje. *Gamtamokslinis ugdymas*, 12. P. 32–44.
- Bendroji priešmokyklinio ugdymo programa, 2002, <http://www.upc.smm.lt/ekspertavimas/biblioteka/failai/priesmok.pdf>
- Bitinas B., 2004, *Hodegetika*. Vilnius: Kronta.
- Burvytė S., 2016, Tėvų, auginančių ikimokyklinio amžiaus vaikus, pozityviosios tėvystės suvokimas. *Socialinis ugdymas*. Nr. 3. P. 36–57.
- Cramm D., 2005, *Geros vaikų manieros*. Vilnius: Algarvė.
- Dumčienė A., 2004, *Auklėjimo pagrindai*. Kaunas.
- Epstein A. S., 2009, *You, me, us: Social learning in preschool*. Ypsilanti, MI: HighScope Press.
- Gerčienė-Leonienė A., Ragauskienė I., Baltakienė J., 2011, *Ikimokyklinukų kompetencijų ugdymas*, <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/bendri-straipsniai/ikimokyklinuku-kompetenciju-ugdymas/11119>
- Grace E., 2017, *Vygotsky and Socio-cultural Theory*, <http://www.kidsdevelopment.co.uk/VygotskySocio-CulturalTheory.html>
- Indrikonienė K., 2011, *Šeimos ir ikimokyklinių ugdymo institucijų bendradarbiavimo įvairovė ugdant vaikų asmenines, socialines kompetencijas*. Magistro darbas.
- Jančiauskas R., 2013, *Jaunesniojo mokyklinio amžiaus vaikų humaniškumo ugdymas kūno kultūros pamokose*. Daktaro disertacija. Klaipėdos universitetas.
- Jovaiša L., 2003, *Hodegetika*. Vilnius: Agora.
- Jovaiša L., 2012, *Edukologija*. II tomas. Vilnius: Agora.
- Kugienė D., 2008, *Veiksnių, sąlygojančių ekologinį ugdymą ir aplinkos pažinimą ikimokykliniame ugdyme, analizė*. Magistro darbas. Šiaulių universitetas, http://vddb.laba.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2008~D_20080929_101506-66709/DS.005.0.01.ETD
- Leliūgienė I., 2003, *Socialinė pedagogika*. Kaunas: Technologija.
- Lietuvos Respublikos švietimo įstatymas, 2011, <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.395105>
- Luckuvienė D., 2008, *Šeimos ir ikimokyklinio ugdymo institucijos bendradarbiavimas – socialinės kompetencijos ugdymo ikimokykliniame amžiuje prielaida*. Magistro darbas.
- Masiliauskienė E., Smilgienė J., Urbonienė R., 2014, Vaikų elgesio kultūros ugdymas šeimoje: tėvų požiūris. *Socialinis ugdymas: postmodernios visuomenės iššūkiai vaikų ir jaunimo socializacijai*, VII. Vilnius: BMK leidykla. P. 121–130.
- Monkevičienė O., 2004, Socialinė kompetencija. *Priešmokyklinio ugdymo turinio įgyvendinimas*. Vilnius. P. 143–165.
- Neifachas S., 2007, *Priešmokyklinio ugdymo kokybės vadyba: vadovavimas ugdymo programos rengimo strategijai. Konceptualizavimo dimensijos*. Vilnius: UAB „Ciklonas“.
- Peretina S., 1989, *Vaiko elgesio kultūra*. Kaunas: Šviesa.
- Petrauskaitė A., 2008, *Dorovinės vertybės ir šiuolaikinė kariuomenė*. Vilnius.
- Petrylienė N., Smilgienė J., 2013, *Drausminimas – vienas iš ikimokyklinio amžiaus vaikų elgesio kultūros ugdymo būdų*, <http://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2013~1371454383359/streams/DS.002.0.01.ARTIC/content>
- Pocienė J. S., 2010, *Ikimokyklinis ugdymas: raida, pedagoginės sistemos*. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Rašomavičienė B., 2005, *Paauglių žinias ir požiūrį į pagrindines elgesio kultūros vertybes lemiantys veiksniai*. P. 60–66, http://www.e-biblioteka.lt/resursai/Mokslai/VIKO/PF_050422/PF_050422_14.pdf

27. Skujienė G., Steponėnienė A., 2005, *Šeimos etika*. Vilnius: Rosma.
28. Smilgienė J., Jonaitienė D., 2019, Vaikų elgesio kultūros ugdymo(si) būdai ir metodai Radviliškio „X“ ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje (atvejo analizė), *Jaunųjų mokslininkų darbai*. Nr. 49 (1). P. 16–26.
29. Stankūnienė J., 2011, *Kaip užauginti tvirtą vaiką: sveikatos ugdymas ikimokykliniame amžiuje*, <http://www.ikimokyklinis.lt/index.php/straipsniai/tevams/kaip-uzauginti-tvirta-vaika-sveikatos-ugdymas-ikimokykliniame-amziuje/11125>
30. Test J. T., Cunningham D. D., Lee A. C., 2010, *Talking With Young Children: How Teachers Encourage Learning*, http://southernearlychildhood.org/upload/pdf/Talking_With_Young_Children.pdf
31. Touhill L., 2013, *Promoting independence and agency*, https://bcc.edu.au/images/pdf/NQS_PLP_E-Newsletter_No64.pdf
32. Vyšniauskaitė J., 2010, *Ikimokyklinių ugdymo paslaugų šeimai ir vaikui kokybės raiška prieinamumo principo kontekste*. Magistro darbas. Šiaulių universitetas.
33. Žemaitis V., 2005, *Etikos žodynas*. Vilnius: Rosma.
34. Žemaitis V., 2005, *Šeimos etika*. Vilnius: Rosma.
35. Žygaitienė B., 2002, Kai kurie mokinių elgesio kultūros ugdymo aspektai. *Pedagogika*. Nr. 63. P. 120–126.
36. Тюлина Л. М., 2015, Культура поведения, <http://www.moi-detsad.ru/konsultac430.html>

Summary

TEACHERS' ATTITUDE TO THE DEVELOPMENT OF SOCIALLY ACCEPTABLE BEHAVIOR IN CHILDREN (A CASE STUDY OF RADVILIŠKIS X PRESCHOOL EDUCATION INSTITUTION)

Kristina Jankutė, Jurgita Smilgienė

The Lithuanian public has been undergoing transformations, and our personal values are being influenced by the surrounding environment. Nowadays, human behavior has been gradually worsening and it is especially evident in children and adolescents. Teenagers are growing up less independent, show little respect for others and their nation, talk rudely, they more often reject social norms, thus all that shows that the behavior of our young generation has become less socially acceptable. The earlier children are familiarized with core cultural / social values and develop them, it is more likely that we will achieve better results developing socially acceptable behavior of our society. Thus, both, the family and a preschool education institution, are responsible for developing socially acceptable behavior in children, teaching social and life skills, politeness, respect, honesty, friendliness, etc.

The aim of this research was to identify preschool education institution teachers' attitude to the development of socially acceptable behavior in preschool children.

We carried out this research in a Radviliškis preschool education institution, seeking to find out the significance of the development of socially acceptable behavior in a preschool education institution and teachers' attitude to it. A qualitative research method was chosen. A questionnaire was prepared and filled in by the teachers of this preschool education institution. The collected data were analyzed using content analysis.

The research results showed that socially acceptable behavior is a broad concept, it includes conduct, hygiene practices, environmental, national awareness. According to the respondents, the responsibility for the development of socially acceptable behavior lies with the family. Education institutions were identified as institutions contributing to the development of socially acceptable behavior in children.

Keywords: preschool education, preschool age, concept of socially acceptable behavior.

Santrauka

**RADVILIŠKIO X IKIMOKYKLINIO UGDYMO ĮSTAIGOS PEDAGOGIŲ POŽIŪRIS Į
VAIKŲ ELGESIO KULTŪROS UGDYMĄ(SI)**

Kristina Jankutė, Jurgita Smilgienė

Lietuvos visuomenė gyvena permainų laikotarpiu, kuriame asmeninės vertybės yra veikiamos mus supančios aplinkos. Pastebėtas visuomenės narių elgesio kultūros prastėjimas ir vis dažniau tai būdinga vaikų ir jaunimo elgsenai. Vaikai praranda savarankiškumo, pagarbos asmeniui, tautai jausmus, vis dažniau matomas šiurkštus bendravimas, nepakantumas aplinkai, o tai tik įrodo, kad mūsų jaunoji karta pasižymi žema elgesio kultūra. Kuo anksčiau supažindinsime vaikus su pagrindinėmis elgesio kultūros vertybėmis ir sieksime jas ugdyti, tikėtina, jog pasieksime geresnių rezultatų tinkamo elgesio modeliavimui gyvenimui visuomenėje. Dėl šios priežasties ne tik šeima, bet ir ikimokyklinio ugdymo įstaiga tampa atsakinga už vaikų elgesio kultūros ugdymą, švietimą ir skatinimą elgtis mandagiai, pagarbiai, sąžiningai, draugiškai ir t. t.

Straipsnio tikslas – atskleisti, koks yra ikimokyklinių ugdymo įstaigų pedagogių požiūris į vaikų elgesio kultūros ugdymą(si) ikimokykliniame amžiuje.

Atliktas tyrimas vienoje iš Radviliškio ikimokyklinio ugdymo įstaigų siekiant išsiaiškinti, kiek svarbus yra elgesio kultūros ugdymas(is) ikimokyklinėje ugdymo įstaigoje ir koks yra pedagogių požiūris šiuo aspektu. Tikslui įgyvendinti pasirinkta kokybinio tyrimo strategija. Atlikta ikimokyklinių ugdymo(si) įstaigų pedagogių anketinė apklausa raštu, duomenys apdoroti turinio analizės metodu.

Tyrimo rezultatai atskleidė, kad elgesio kultūros sąvokos samprata plati, nes ją sudaro ne tik veiklos, bendravimo, higienos kultūra, bet ir ekologinis bei tautinis ugdymas(is). Anot pedagogių, didžiausia atsakomybė už vaikų elgesio kultūros ugdymą atitenka ugdytinių šeimoms. Ugdymo įstaigos įvardijamos kaip papildomi institutai, prisidedantys prie vaikų elgesio kultūros ugdymo(si).

Prasminiai žodžiai: *ikimokyklinis ugdymas, ikimokyklinis amžius, elgesio kultūros ugdymo(si) samprata.*

Įteikta 2019-10-07

Priimta 2019-10-14